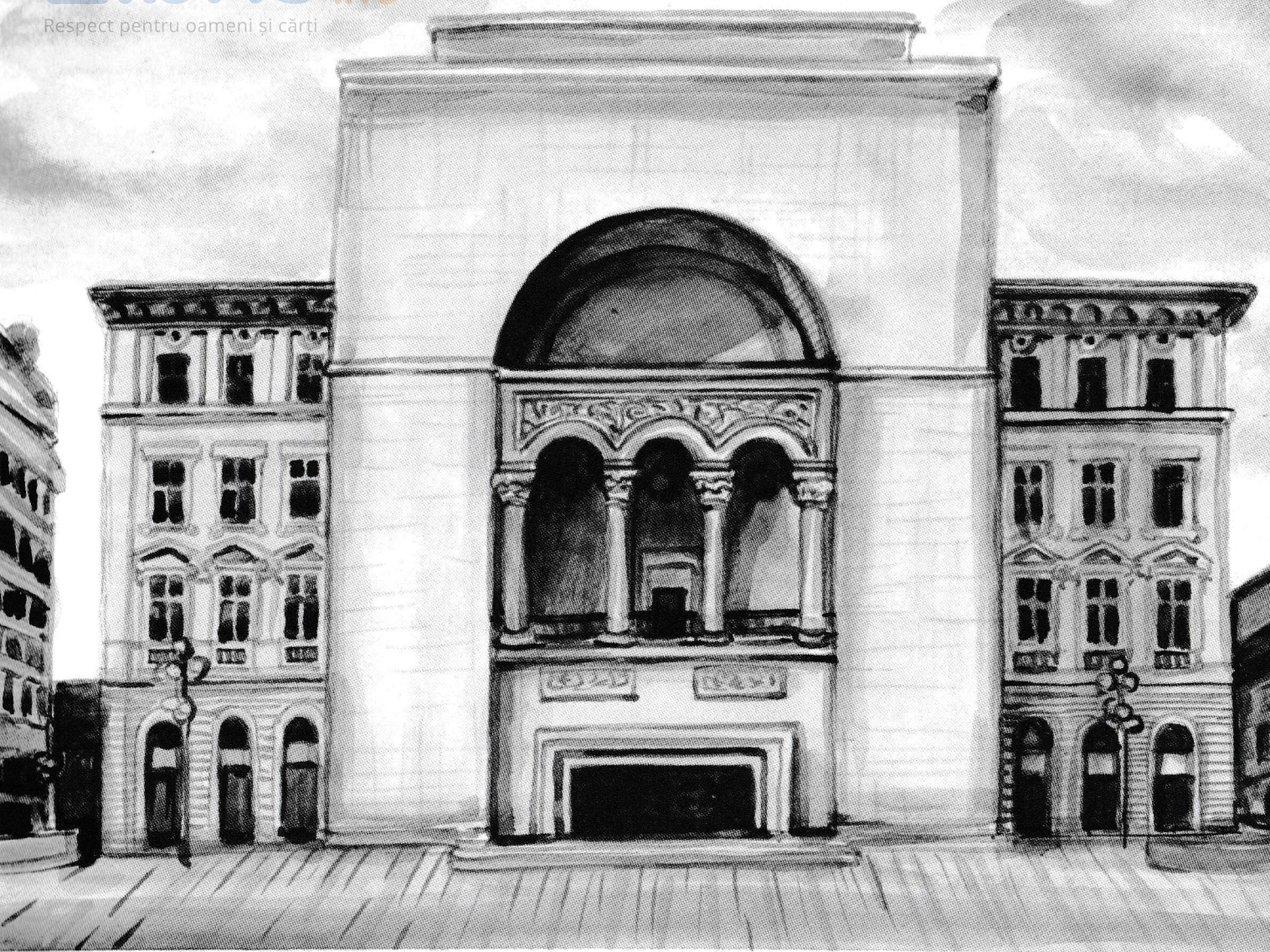

*Istoria a două secole
de teatru liric
la Timișoara*

Opera din Timișoara
Acuarelă de Claudia Marta

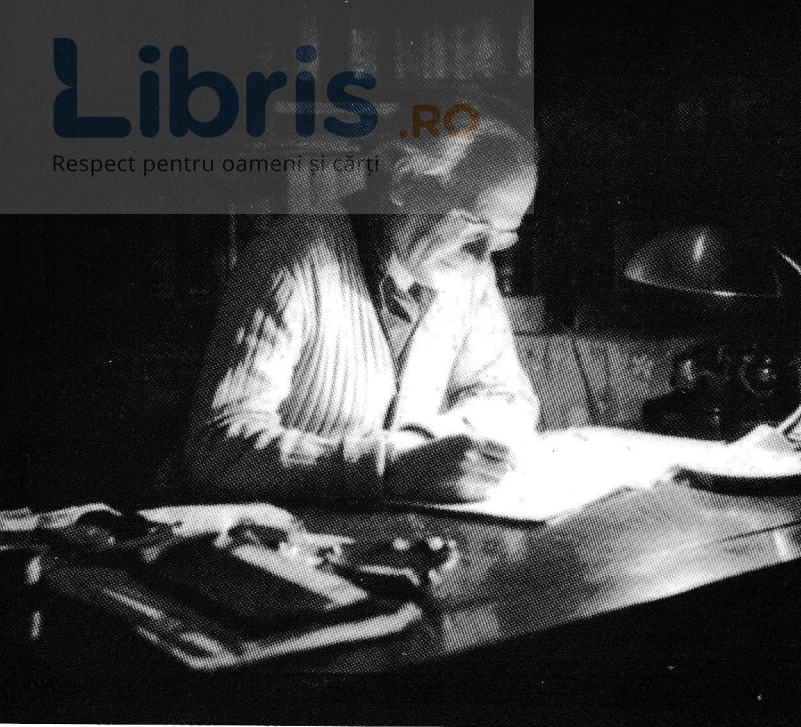
„Cred că sunt un mare leneș”, spunea câteodată. Nimic mai adevărat, dacă prin „lene” înțelegem minunata însușire de a-și da timp să guste din tot ce îi poate oferi universul. Sigur, unui spirit atât de complex trebuie să-i fi fost greu să se concentreze doar asupra unuia din multele sale talente, și așa, ele, talentele, par a se fi risipit, cumva, neconcretizate în ceea ce se cheamă „operă”. Da, tatăl meu a lăsat o „operă” mai mică decât ar fi trebuit. Și totuși, în urma lui au rămas 13 ani de „Fruncea”, și *Mica istorie a Timișoarei*, și *Fericitul zburător*, și atâtea cronici muzicale, traduceri (în mare parte „anonime”). Au mai rămas sertare întregi de file acoperite de superbul și greu descifrabilul lui scris: începuturi de roman polițist, povestiri, conferințe, scrisori, agende...

Lucrarea de față a aparținut acestor palide file scrise cu creionul, căci, desigur, ea n-a putut fi publicată, neconținând suficiente date despre „elementul românesc”¹. Neputința de a-și publica studiul a devenit, cu siguranță, încă una din tăcutile și bine disimulatele lui dezamăgiri.

După ani, dactilografiată cu trudă de o cântăreață de operă, mama mea, Silvia Ivan, iar, mai târziu, recopiată pe dischete de o altă cântăreață de operă, fiica lui, *Istoria a 200 de ani de teatru liric la Timișoara* ajunge, prin străduința și bunăvoința câtorva oameni de cultură (și mari prieteni) timișoreni, acolo unde lui, autorului ei, i-ar fi plăcut s-o vadă: pe teigheaua librăriei, mirosind a tipar proaspăt.

¹Iată ce spunea în *Mica istorie a Timișoarei*: „Evoluția compunerii etnice a populației metropolei Bănatului este, așa zicând, necunoscută. Ea merită totuși să fie știută. Drepturile istorice ale elementului românesc nu se pot pune la îndoială, în schimb nu putem trece nici peste meritele incontestabile ale unora din bărbații de neam străin, care, având soarta orașului în mâinile lor, l-au făcut ceea ce a fost el în 1919, când regimul românesc a putut în sfârșit să se instaleze în locul care i se cuvenea de drept.

Capitala unei regiuni românești, cu o populație românească ce se regăsește în toate fazele istoriei, fără nici o discontinuitate, ca la alte neamuri conlocuitoare, Timișoara a fost creată, apărută, reconstruită și adusă la înflorire de o colaborare milenară a neamurilor care s-au perindat la această răscruce a popoarelor Europei și Asiei.”
Fragmentul vorbește de la sine despre patriotismul discret și demn al autorului.

Două erau locurile în care visa să se reîntoarcă: Parisul și tipografia. Două erau mirosurile care aveau darul de a-l transporta instantaneu acolo: cel de gaze de eșapament și cel de cerneală tipografică. În viață fiind, nu s-a mai putut întoarce niciodată – nici la Paris, și nici într-o tipografie. Apariția acestui volum este, prin urmare, înainte de orice, o reparație morală.

Da, tatăl meu era un „mare leneș”, un „leneș”... entuziast. N-am mai întâlnit la nimeni o asemenea capacitate de a se bucura și de a face cu entuziasm orice lucru: de la scrisul unei cărți, până la... copierea de note muzicale în micul său birou de la Cooperativa *Avântul* (unica meserie care i-a mai fost îngăduită și pe care a acceptat-o fără urmă de amărăciune). Aceasta a fost, probabil, adevărata lui „operă”: puterea entuziasmului său de a contamina și de a pune în mișcare oameni, spirite, energii. Volumul acesta, reapărut, cum ar fi spus el, „malgré tout”, la peste 50 de ani de la terminarea lui, e o bună dovadă.

Simina Ivan

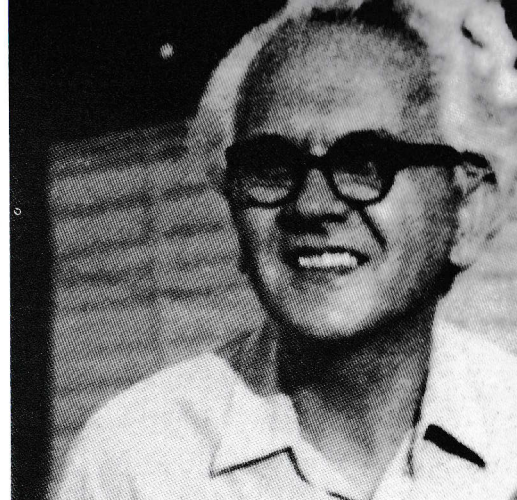
Amintirile mele despre profesorul Ivan

Era la sfârșitul anilor patruzeci sau la începutul anilor cincizeci, când, la intrarea Operei de Stat, mai precis după unicul antreu din față, unde se controlau biletele, deci deja în incinta edificiului, la dreapta, unde acum este (cred) statuia lui C. Pavel, stătea, mai la fiecare spectacol, un domn care atrăgea atenția tuturor.

Avea părul complet alb și foarte lung, cum nimeni nu-l mai purta pe atunci. Sub această podoabă (amintea cumva de Gala Galaction), o față mult mai tânără, piele bronzată, dar foarte fină, și ochelari de intelectual. O privire distinsă, care-ți sugera respect și, cumva, admirație. ~~Nu prea vorbea cu nimeni, dar era salutat de mulți spectatori.~~ Parcă mi-l amintesc vorbind cu Ionică Mihai, cu monoclu încă pe vremea aceea (!), sau cu Gojdu, arhitectul cu părul tot lung, dar, de departe, nu așa nobil.

Se spunea că este profesorul Ivan, soțul binecunoscutei soprane Silvia Ivan, scriitor și jurnalist important, actualmente cu probleme cu noul regim. Mie-mi părea a fi ceea ce astăzi se denumște dramaturg. Dar pe vremea aceea, sub dramaturg, se înțelegea cineva care scrie piese de teatru, și nu ca azi, cineva care schimbă textele create, folosindu-le doar ca pretext pentru regizori.

În fine, domnul Ivan mi-a rămas foarte clar în amintire ca o figură luminoasă și cuceritoare a primilor mei ani de operă și mare mi-a fost bucuria când am cunoscut-o pe fiica dânsului, Simina, important și mult apreciat membru al Operei de Stat, nu din Timișoara, ci din... Viena. Permiteți-mi să cred că tatăl ei, prea devreme dispărutul domn Ivan, ar fi mândru astăzi de fiica lui.

Ioan Holender

Timișoara, 17 iulie 2006

Dăruindu-se muzicii

N-am să vorbesc despre Nicolae Ivan și „Fruncea” ca de o legătură emblematică între ei. Creând revista în aspirația timpului dintre cele două războaie, Nicolae Ivan a avut în vedere și „marea revistă”, și un stil publicistic modern și european. În ambele direcții a împlinit atât cât i-a stat în putere. Ca să facă mai mult, ar fi avut nevoie de bani, de alte mentalități și de o elită de publiciști încă inexistentă pe atunci. Nedispunând de ele, lasă în urmă doar amintirea unei publicații, astăzi adevărat document de istorie culturală. Reîntors de pe front, în absența primei lui soții, Yvonne, nu și-a mai putut continua marea tandrețe, „Fruncea”, aceasta rămânându-i ca un ceva ce ar mai fi putut relua, însă în alte condiții decât cele ce au urmat în România după Al Doilea Război. O vreme am lucrat cot la cot cu el la ziarele apărute în scurtul răgaz până la așezarea lucrurilor exact potrivit celor dorite de majoritatea societății românești. A durat „o felie de timp” ca așezată între paranteze – totul părea posibil, totul era imposibil. Un răstimp în care un alt reper sufletesc al lui și-a arătat puterea. Muzica. Atracția dintâi, spectacolul de operetă, pus în scenă între 1945-1947, adică înainte ca toate să fie supuse statului, la întreprinderea teatrală particulară a lui Hrabal, un îmbogățit care visa să devină stea a scenei muzicale. Stagiunea n-a fost prea lungă, în condițiile de-atunci, cu toate că opereta *Sânge vienez* emana din niște speranțe muzicale încă la început. A urmat descoperirea, într-un bar de tip american – sau cel puțin așa putea fi socotit el în acei ani dintâi după război, un mic local la subsolul clădirii din imediata apropiere de muzeu, cu fațada spre Corso – a doi tineri pianiști pe nume Hirschl și Rosenberg, concertând seară de seară acolo. Punctul lor forte era *Rapsodia albastră*, excelenta piesă a lui Gershwin, și el o noutate muzicală în această parte de lume. Profesionalitatea interpretării releva frumusețea muzicală fixată ingenios în sonurile și ritmurile jazz-ului. Intervine o angajare nouă a lui Ivan, caracter, de altfel, de angajament și de acțiune, împinsă până la ideea creării unui teatru modern de sunet și dans liber, fremătător ca și muzica lui Gershwin.

Acest teatru a existat la Timișoara, s-a numit *Pro Muzica* și a întrunit o scurtă stagiune, avându-l pe Nicolae Ivan în aceeași formă de întreprinzător care, neputând uita „Fruncea”, îi

FRUNCEA

MAGAZIN SĂPTĂMÂNAL

unic organ în țară de acest fel

cu totul independent de partidele politice și
de orice grupare de interese particulare

trădând marile probleme locale și generale
născuți, scrise de colaboratori distinși și
numeroși

conținut literar grupând toți scriitorii bănă-
rești de seamă, cu colaboratori și din alte regiuni

ortaje cu multe ilustrațiuni, humor, jocuri,
ame, concursuri, curiozități din lumea largă,
un cuvânt: un magazin din cele mai complete

mai apreciat și cel mai răspândit organ româ-
n din Timișoara, singurul cunoscut în toată țara

director: ing. NICOLAE IVAN
număr de probă gratuit la simplă cerere.

Redacția și Administrația:
Timișoara I. Str. Eugen de Savoya 7.

dădea o nouă formă, o posibilă perspectivă, o nouă fațetă a aceluiași vis. Uneori, parcă mai văd ca prin fum, pe scena joasă a cinematografului *Studio* și în incomoda sală de spectacole, împărțită în parter și balcon, după cerințele proiectării filmelor, un spectacol teatral cu două plane, așezate lateral unul față de celălalt, între ele cu unica balerină, liberă și ușoară în dans ca un fulg suflat din culise de textul citit... de cine altcineva decât de Ivan, semnatar și al regiei spectacolului. Eșecul de atunci al teatrului ar fi putut fi fructificat în condiții economice adecvate, poate înzestrând Timișoara cu o scenă de spectacol muzical și dansant, ceea ce nu a avut cum să se întâmple. Nicolae Ivan și-a clădit restul vieții dăruindu-se muzicii în felurite moduri, inclusiv organizând întreprinderea cooperatistă pentru copierea partiturilor destinate activității Operei și Filarmonicii din Timișoara, de care am mai amintit. Poate că ar fi interesant de adăugat detaliul că textul spectacolului i se datora subsemnatului, fără însă ca el să mai continue în domeniu, rămânând credincios toată viața prozei literare.

Mircea Șerbănescu

(Din volumul *Timișoara – memorie literară. 1919-1947, istorie literară și amintiri*, Editura Augusta, Timișoara, 2000.
Text reprodus cu permisiunea autorului și a editurii)

Libris

fruncea

revistă bănățană

solicităm
colaborarea
tuturor
intelectualilor

apare săptămânal

Director: ing. Nicolae Ivan

Revista

Incegem anul 1935.

Anul cel vechi pleacă hult de toată lumea. Păcatele lui sunt grele: ne-a înfundat încă mai mult în criză, în loc să aducă mult așteptată prosperitate...

Revista „Fruncea” nu poate să contribuie la această campanie de denigrare: anul 1934 este anul nașterii ei — pentru noi, cei din jurul leagănelui ei, acest an va avea pentru totdeauna o auroală de amintiri duioase.

1935 va aduce poate Bănățului mult așteptatul cotidian, liber de partide, mare și bogat informat. Un ziar cu un tiraj comparabil cu acela al cotidianelor minoritare, pe care le disprețuim, le învidiăm... și le citim.

S-a făcut calculul de atâtea ori: capitalul necesar pornirii și desfășurării unui nou cotidian la Timișoara s'ar putea aduna cu ușurință de la o duzină de români, problema nu este de ordin material ci de ordin redacțional: de unde să se scoată acei 15 redactori indispensabili funcționării unui ziar demn de Bănăț?

Nu că n'ar exista, dar sunt dușmani pe moarte și nimic par că n'ar putea să-i reunească într-o aceeași redacție.

Să sperăm că anul 1935 va aduce cauza presii bănățene cu un pas înainte prin despolitizarea ziaristilor.

Veți citi în acest număr un frumos articol din penă unui Român timocan (partea bulgară), dl Florea Florescu, scris pentru „Fruncea” pentru a revela publicului bănățean un personaj istoric necunoscut — desbănățan. Veți mai găsi „puțină literatură” și un apel adresat tuturor intelectualilor bănățeni capabili să mănânce penă.

Veți mai găsi și altele...

„Fruncea”

fruncea
revistă bănățană

Timișoara V, Str. Baile Verde 2

Abonamente:

la an 200 L

la jumătate de an 110 L

în străinătate la an 400 L

Abonamente de sprijin 500 L

Ladea: Sculptură

Bănățenii în străini

Un bănățan figură istorică la Românii din Timoc

de FLOREA FLORESCU

Istoria este biografia oamenilor mari. Așa spunea filosoful antic. Istoricul de mai târziu discutând analize această afirmație, s'a dat naștere la două curente: unul căuta să demonstreze exactitatea acestei afirmații, celălalt profindea că istoria este ceva mai complex, că are la bază cauze și idei călăuzitoare multiple favorabile din agneciaj social.

Dacă într-adevăr nu mai putem admite astăzi spusa filosofului antic — realitatea istorică în esența ei fiind alta — din când în când însă, mai ales dacă este vorba de o epocă necunoscută din istorie, dacă nu chiar de începutul ei, definiția istorică în urmărirea și parcurgerea totuși să li se impune.

Pentru cel care încearcă să înțeleasă istoria Românilor din Valea Timocului este prețios comuna Petrovasola, din Bănăț. ori ce amănunt, orice descoperire sau relatare din trecut, înțelegând tot, ceace poate Ungaria, se duce cu aceiași ide-

constituie material informativ, mai ales când înălțăm din cultură nebanăne.

Când vezi însă apariția unei figuri, care a avut un meșu sufleteș superior, un ideal pentru care a muncit până la sfârșitul puiilor trușei, în mizeria pe care o poate suporta numai un sclav al idealului ce nu-și găsește nici odată răspăt, indiferent de însoțirea la, a viciilor, tale, indiferent de neglijarea familiei și viitorului său de om, ne te mai simți în fața unui amant istoric, ei în fața unui vechi creator de istorie.

Popa Dragin pare a fi unul din acești oameni, cari se întărilor de începutul în marșă treacă la timpuri din trecut, dar cu referințe la istoria Românilor din Timoc. Fra de origine bănățană. Se nascușe pe la anul 1822, în Valea Timocului este prețios comuna Petrovasola, din Bănăț. ori ce amănunt, orice descoperire sau relatare din trecut, înțelegând tot, ceace poate Ungaria, se duce cu aceiași ide-

at la 1845, în mijlocul Românilor de peste Dunăre, pe umorilor cărora atunci apăna greu jugul turcesc.

Dacă cineva s'ar pune întrebarea, ce l-a determinat pe acest preot greco-catolic să meargă acolo, desigur ar fi surprins de credința oamenilor do atunci.

(Continuarea în pagina 5.)

Cum ne facem de răs

Un ziar din București a găsit de bine să scoată de Crăciun un număr special, foarte voluminos, dedicat Franței. Intenția este frumoasă, ideea probabil rentabilă văzând seria de numere speciale dedicate diferitelor țări, între altele și României, în presa mondială. Am putea deci să aplaudăm dacă — din nefericire — concepția și execuția acestui voluminos caet nu ne-ar scandaliza.

Ziarul avea alegerea să scoată acest număr în franceză, pentru a arăta *Francezilor* că de dragi ne sunt și cât de frumos e la noi (să vină și ei) sau să-l scoată în românește pentru a grupa o mulțime de articole interesante asupra Franței răsfirate degoșiei în diferite ziare și reviste.

E adevărat că în cazul cel dintâi trebuia să scoată ceva superior numerelor speciale de la publicate de „Figaro”, „Illustration” și alții, despre România.

Rămănea deci soluția de a face ceva pentru noi Români. Ziarul bucureștean a găsit încă o soluție, a *treia*, pe care a adoptat-o: numărul special este scos în două limbi, sunt articole românești și sunt articole francezești — și mai sunt câteva în amândouă limbile.

Ne întrebăm acum: cui se adresează marelui ziar cu numărul dedicat Franței?

Dar măcar dacă ar fi bine făcut acest monument de ziar! Domniile dela București erau timidi printr-o elementară obligație de bun simț să fie obiectivi, să-și lase laoparte preferințele de partid sau de... altele. Trebuia să-și dea seama că o înfruntare a acestor numere speciale va trece în străinătate ca ceva oficios, ceva reprezentativ al ideilor pe care le au Românii în general asupra Franței.

Domniile dela București nu și-au dat seama de acest lucru și nici de multe altele, iar rezultatul efortului lor este clar: ne fac de răs, atât în Franța cât mai ales în alte țări.

Câteva dovezi — dar se găsesc mai în fiecare pagină mai multe decât am putea noi aduce în total:

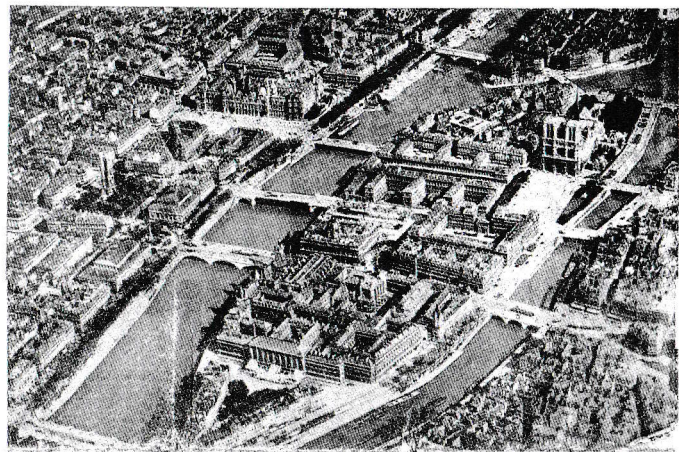
Ziarul ignorează pur și simplu o bună parte din mișcarea intelectuală franceză: toată partea aceea care nu este de stânga; un om ca Maurras este notat ca poet, alții nici nu sunt menționați. Revista politică scrisă de mai multe personalități franceze care toate se învârt tenate în jurul chestiunii „Jas-cismul în Franța” fără să aibe curajul de a o aborda.

Ba da. D. Edouard Pfeiffer a fost găsit cel mai competent să vorbească obiectiv de politica partidelor noi. Probabil fiindcă este vicepreședintele partidului fosi radical-socialist...

(Continuarea în pagina 8.)

In anul Expoziției Internaționale dela Paris

Paris —
Meca intelectualilor
artiștilor
îndrăgostiților
și a femeilor
de pretutindeni

Paris...
Pronunțați aceste două silabe magice oriunde,
în orice mediu, în fața oricărui oameni. Imaginația
tuturor începe să lucreze la acest impuls, în mod di-
ferit, e drept, însă la fel de intensiv, în visure la fel
de bogate.

Intelectualul se va gândi la însemnățile adu-
se de gândire și știință ce au adunat în zidurile Luteției
zeile de generații de harnice albine ale studiului
desinteresat. Iși va imagina prestigioasele instituții de
învățământ, celebrele biblioteci, în cinci continente
cunoscutele adunări savante.

Cei ce se interesează de politică, își vor rădăci
gândul asupra fenomenului politic francez, bazat pe
logica și totuși imposibil de înțeles de departe, cu
vegnică tendință „spre stânga” și eterna păstrare con-
servativă a unor bunuri sufletești acceptate odată
pentru totdeauna. „Libertatea”, această deviză de-
venită caducă în toate țările mari ale continentului,
parcă are alt sens la Paris decât la noi...

Economistul, omul de afaceri va visa inepuiza-
bilele capitaluri franceze, furnizate de „ciorapul” le-
gendar al crutătorului cetățean, burghez, țărăn sau
muncitor deopotrivă.

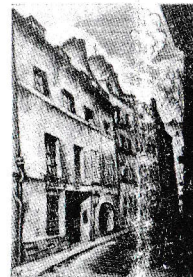
Dar artistul? Dar iubitorul de artă?

Comoara fără pereche a Luvrului și a celorlalte
muzee, amintirea maeștrilor, carii au trăit și creat pe
măsurile Senei opere nepieritoare, întreținută într-o
atmosferă artistică, de negăsit în aceeași concentrare
nicunde în lume — iată visul lor.

Îndrăgostiții, în luna lor de miere s-au după ani
de cămărie (sunt și de aceștia, mai mulți decât s-ar
crede!), se gândesc cu nostalgie la acest oraș, unde
poți să dispari, trăind numai în doi, mai retras decât
pe o insulă mică — în mijlocul unei mase umane de
patru milioane de suflete înțelegătoare, indulgente și
antierititoare. În aerul parizian, mai „ușor” decât
acesta al orașelor noastre cu moravuri... și preiude-
căți patriarcale, n’ar fi să trăiască în permanență.
Desigur nici nu-și dau seama de acest lucru. Simt
însă nevoia unei băi sufletești tonice, sau — dacă
preferați — visează o scăpare momentală de sub ti-
rania rutinei cotidiene, controlate de ochii de argus
ai opiniei publice.

S’au ridicat, sub adăpostul frontierelor și restric-
țiilor vamale, și alte centre de modă. Toate își aragă
dreptul de a dicta „tendința” sau detașul pe un con-
tinent sau într-o țară măcar, dar Meca femeilor a
rămas Parisul! Cea mai bineînțebăcută milionară dela
noi simte o penibilă impresie de nesigurantă când se
gândește la parizianca — aceea ființă ideală care de-
ține, la ea acasă, monopolul bunului gust și al „ulti-
mului cuvânt” în modă. Este o mare doză de exage-
rare în această credință, dar nu e mai puțin adevă-
rat că Parisul prezintă posibilități unice pentru o fe-
meie de a se îmbrăca, după gustul ei propriu și la
indicățiile unor „cadre” competente, dela marii croi-
tori și până la magazinele de confecționare.

Îndrăgostiții Parisului — am văzut că numai
mașele îi deosebesc în sentimentele și visurile lor —
se împart în cele două grupuri mari al acestora cari au
fost și vreau să se mai întoarcă, și al acestora cari se

Fotografia aeriană a insulei Cité, cartierul din care s’a des-
voltat Parisul de azi. Aici se vede Catedrala Notre Dame, a-
vând alături spitalul Hotel Dieu și, în fața, Prefectura Poliției.
Jos Palatul Justiției. La stânga de sus a digului, Primăria.
În dreapta Cartierul Latin — (Alături) Stradă veche din
Paris. — (Jos) Notre Dame noaptea.

vor duce cât mai curând pentru întâia oară să-și
vadă visul nevrea.

Pentru toți anul 1937 e anul realizării posibile.
Expoziția Internațională, pe lângă că adaugă noi
atracțiuni irezistibile celor clasice, oferă și avantaje
materiale considerabile. Nerăbdătoare agenții de voia-
j și-au lăsat de pe acum prospectele lor seducă-
toare a clienților neinformați, „spitându-i” la călătorii
premature și desavantajate ca pret, sortite deci să
strice gustul pe care-l va lăsa în gura neofitului fru-
cui mult dorit.

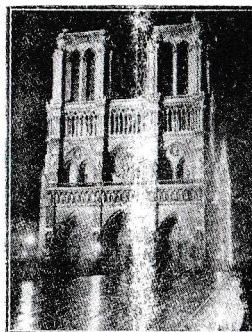
Am citit astfel prospectul unor călătorii de două
săptămâni, cu 15.000 Lei, fixate la 1 Mai. Din ex-
periența expozițiilor precedente se poate totuși să
înțelegem că în nici un caz prețurile nu vor fi gata la această
dată, anunțată ca ziua de deschidere oficială. De
altă parte se vestește că deschiderea s’ar amâna până
după încoronarea dela Londra. Vedeti prin urmare
că a pleca la începutul lui Mai înseamnă să te expui
la deziluzii.

În ce privește prețul de 15 sau 17.000 Lei, pen-
tru o călătorie colectivă condușă cine știe cum, este
hotărât scump. Cine merge la Paris, ar dori să fie
condus de prieteni înțelegători, cari să-l ghideze acolo
unde-l atrag preferințele sale particulare, și care
intelectual român nu tresare azi când i se pomenește
de 20-25.000 Lei de cheltuieli (cu cele mărunte) pen-
tru o plăcere, necesară sufletului, dar nu indispensa-
bilă trupului?!

Pentru aceștia va face ceva FRUNCEA.

Ne străduim de prezent să organizăm câteva
călătorii la Expoziția Internațională din Paris, pentru
prieteni noștri și pentru noi înșine. Costul ei va fi
mult mai redus decât prețul negustorilor — fiindcă
beneficiul nostru va fi numai recunoștința acestora
cărora vom fi revelat Parisul așa cum este, așa cum
l-am cunoscut noi și așa cum îl visează fiecare.

Veti veni deci cu noi. Vă vom spune la curând
în ce condițiuni. Descărmăți-vă rugăni să vă aleseți
data aproximativă când dispuneți de două săptămâni
entru călătorie. Vom constitui grupurile în consecință.

Teatrul liric timișorean în concertul Europei Centrale

E inutil, poate, să spun că am susținut cu convingere și chiar cu entuziasm proiectul publicării acestei cărți, amânat de împrejurările istorice ostile și de dispariția autorului ei. Adunând cu migală documente din arhive pe cale de a fi înghițite de dărmături (cu ocazia demolării Cazarmei Ardelene, de pildă) sau consultându-le în biblioteci, răsfoind revistele vremii, în căutarea cronicilor dramatice și muzicale, citind istorii ale orașului în germană, maghiară, română, făcând apel la lexicoane sau la prieteni scriitori care îl puteau ajuta cu detalii, Nicolae Ivan întreprinde o muncă de restituire migăloasă, pentru a ne da o monografie a teatrului liric timișorean din secolul al XVIII-lea până în anii '20 ai secolului al XX-lea. Nu este, însă, una convențională, aridă sau preocupată exclusiv de istoria instituției teatrale timișorene. Pentru Nicolae Ivan, istoria muzicală a orașului se deschide inevitabil spre viața celor care au animat-o, spre istoria culturală a locului, dar și spre istoria unei lumi pe care o aduce la suprafață cu pasiunea unui arheolog și o reprezintă cu talentul unui scriitor: lumea central-europeană.

Urmărind cronologic aceste istorii suprapuse, autorul ne dă informații detaliate privitoare la repertoriul teatrului liric (dar și în proză) din această perioadă, la impresari (directori), la trupele de actori sau soliștii mai mult sau mai puțin celebri care au dat spectacole, la distribuție, dar și la publicul care frecventa teatrul, la diferite practici care funcționau în interiorul instituției (de unde se aduceau actorii, cui se plăteau și cât de mari erau taxele pentru închirierea sălii sau pentru arendarea teatrului, cum se făcea publicitatea, ce însemna un spectacol dat în beneficiul unui actor sau cântăreț, când au apărut primele subvenții pentru teatru etc.). Pornind de aici, se trece adesea la reconstituirea unui cadru de viață mai larg, care privește istoria orașului Timișoara, pentru că, atunci când se vorbește despre spectatori, sunt date, de pildă, informații despre locuitorii din acea vreme, despre cât de numeroși erau, care erau etniile dominante, cum erau repartizați pe cartiere și care era limba lor comună de

conversație, ce statut social aveau cei care frecventau spectacolele teatrului liric. Cine și pe cât timp își permitea să cumpere o lojă, cum era decorată sala, cum era pictată cortina, când a apărut cenzura, cum a funcționat ea și în ce împrejurări a fost întărită sau abolită, când a ajuns teatrul să fie perceput ca o instituție cu caracter național?

Iată doar câteva dintre întrebările la care această carte oferă răspunsuri, asociind date și comentarii ce construiesc un capitol de istorie locală în perspectiva istoriei culturii, dar și de istorie a vieții cotidiene, a dezvoltării vieții urbane în perspectiva istoriei politice, evenimențiale.

Autorul se mișcă firesc dintr-un plan la altul, nelăsându-ne să ne plictisim, combinând, cu inteligență, amănuntul și faptul istoric, anecdota cu excursul avizat, informațiile specialistului cu expresivitatea literară.

Prețul unui bilet e comparat cu prețul unor produse alimentare de bază, iar precizarea că spectacolele teatrale, la Timișoara, au o sală permanentă din anul 1761 și un teatru amenajat satisfăcător din 1771 e completată cu date despre alte teatre construite după cel timișorean, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în această parte a Imperiului Habsburgic, despre legăturile care s-au stabilit de-a lungul timpului între ele.

Primul teatru timișorean a funcționat la Primăria sârbească (pe locul actualului Liceu Lenau), construită după cea germană, din actuala Piață a Libertății, căreia, și azi, timișorenii cunoscători îi spun *Primăria Veche*, chiar dacă nu mai știu de ce. Aflăm destule lucruri despre falimente și succese răsunătoare, despre înșelăciuni sau false presupuneri, ce frământau lumea teatrului și pe cea a orașului, despre conduita autorităților și a administrației locale față de o instituție care devine, încet, încet, una de referință pentru oraș. Cum arăta Timișoara la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ce clădiri erau construite, cum îi păreau locuitorii orașului, pe la 1785, unui cultivat autor de piese, actor și impresar, pe numele său Seipp (a publicat sub pseudonim *Călătoria lui Johann Lehmann de la Bratislava la Sibiu*)?

Aflăm, din monografia lui Nicolae Ivan, cum erau distribuite locurile în sală și cât costau ele, dar și cum era iluminat orașul, cum s-a rezolvat, pe la 1838, chestiunea excesivei aglomerații pe care o produceau, pe străzile înguste din jurul teatrului, caleștile, însoțite de servitori și valeți, care aduceau spectatorii de rang nobil la operă. Aflăm ce soluții s-au găsit pentru a-i atrage spre teatru pe locuitorii din zonele mai depărtate, mărginașe, ale

orașului, propunându-se pentru aceasta, celor care administrau circulația tramvaielor cu cai, acoperirea în tandem a costurilor билетelor. Aflăm câte ceva despre gustul pentru divertisment și distracție al locuitorilor orașului în diverse perioade, despre spectacolele de care se lăsau cucerți unii, în timp ce alții preferau balurile, dar și despre epidemiile care au decimat populația. Când au fost prezentate primele spectacole de balet, câte spectacole se desfășurau într-o stagiune și cât dura ea, în ce zile erau spectacole și care erau zilele de relax, în ce perioade nu era permis să se dea reprezentații? De când avea Timișoara o orchestră permanentă și cine erau cei care o formau? Care a fost primul impresar localnic și pe ce fel de material erau imprimate afișele? În ce împrejurări sala teatrului devine, pentru scurt timp, magazie de cereale? Cum s-a dezvoltat teatrul maghiar din Ungaria și din ce moment ungurii timișoreni, care frecventaseră timp îndelungat teatrul german, pot audia spectacole în maghiară? Când devin acestea dominante sau exclusive? Unde a concertat, la Timișoara, Franz Liszt (cu mare succes) în noiembrie 1846 și cine era fabricantul local de pian pe care l-a elogiat cu acest prilej? Când și unde au concertat primele trupe sârbești?

Când au apărut, la Timișoara, primele ziare și primele cronică muzicale, prima revistă teatrală (toate acestea fiind surse importante de informații pentru autor, dar și pentru noi), consemnând, între altele, evoluția gustului și a pretențiilor spectatorilor, dar și exigențele criticilor. Care au fost momentele de triumf și momentele de declin ale teatrului liric timișorean? Unul dintre spectacolele de mare succes, nu numai la Timișoara, ci și la Sibiu, este *Flautul fermecat*, al lui Mozart, în 1796, prezentat cu săli pline, cu biletele vândute în avans (premiera a avut loc la 30 septembrie 1791, la Viena). Pe la începutul secolului al XIX-lea se inaugurează o stagiune de vară la „Arena” din cartierul Fabric, o locație estivală a teatrului liric și de proză timișorean, folosită timp îndelungat. Sala Fabricii de Bere, situată în același cartier, devine și ea, ocazional, locație pentru spectacolele diverselor trupe.

La 1815 e consemnată deschiderea primei biblioteci publice de împrumut din Banat, datorită lui Josef Klapka, viitor primar al orașului, tatăl generalului mort în Revoluția Maghiară de la 1848, în memoria căruia a apărut, în preajma Pieței Sfântul Gheorghe, o plăcuță comemorativă, după 1989. Teatrul începe să devină, din această perioadă, o emblemă a orașului, faima lui fiind un motiv de mândrie pentru locuitorii lui și stimulând înființarea de societăți muzicale și coruri de amatori.